

ივ. ჯავახიშვილი

აკადემიკოსი

ქართველ ხელოვანთა საზოგადოების გამგეობას— მოსხენება¹

ქართველ ხელოვანთა საზოგადოების გამგეობამ² და ქართველმა მხატვრებმა საქართველოს საისტორიო საზოგადოების გამგეობასთან ერთად დიდი და საშვილიშვილო საქმე დაიწყეს ნით. რომ ქართულ ძველ მხატვრობის ნაშთების გადარჩენა და გადმოღება იკისრეს. აღფრთოვანება და საქმისადმი უანგარო სიყვარული, რომლითაც მთელის თავის არსებით ნაბახტევში დაულალაუად მომუშავე

მხატვრები (ბ. ბ. ლ. გუდიაშვილი, გ. ერისთავი, მ. თოიძე და მისი ვაჟი ერეკლე, მ. ჭიაურელი და დ. შევარდნაძე) გამსჭვალულნი არიან. დაწყობილ დიად საქმის ნაყოფიერების სრული თავსმდებია. საჭიროა მხოლოდ შესაფერისი. დროული ხელის შეწყობა და ამას გარდა გარკვეული. მიზანშეწონილი და კარგად გათვალისწინებული სამოქმედო გეგმა.

ამ პატარა მოხსენებით მეც ჩემს თავს ნებას ვაძლევ ასეთი

1. ვაჭვეყნებთ აკად. ივ. ჯავახიშვილის დიდად საყურადღებო მოხსენებას ქართული კულტურის ძეგლების დაცვის, შეგროვებისა და შესწავლის შესახებ, რომელიც დაწერილია 50 წლის წინათ.

მოსხენება გადმოსცა რედაქციას აკად. კ. კეკელიძის სახ. ქართული ხელნაწერების ინსტიტუტის ივ. ჯავახიშვილის სახ. კაბინეტმა. მოხსენება იბეჭდება დედნის მიხედვით უცვლელად. (რედ.)

2. ქართველ ხელოვანთა საზოგადოება ჩამოყალიბდა 1911 წ. მხატვარ დიმიტრი შევარდნაძის ხელმძღვანელობით. მოქმედება დაიწყო 1912 წლიდან. საზოგადოების კომიტეტის პირველი თავმჯდომარე იყო გიორგი (გიგი) ღურმიშხანის ძე ჟურული. მდივანი—იოსებ გეგელაშვილი. იარსება საზოგადოებასთან და შეზღვევ გადაკეთდა ხელოვანთა კავშირად. ამის საფუძველზე ჩამოყალიბდა ხელოვნებას მუზეუმის ფონდი და ბიბლიოთეკა. (რედ.)

შონაელისთვის საჭირო სამოქმედო გეგმა შეძლებისდაგვარად გამოვარკვით და ქართულ ხელოვანთა საზოგ. გამგეობასა ვთხოვ განიხილოს იგი და ამავე საგანზე ჯეროვან მსჯელობის შემდგომ თავისი სამოქმედო გეგმა შეიმუშაოს. ხოლო შემდეგ მის განხორციელებას შეუდგეს.

ცნობილია, რომ ქართველ ხელოვანთა საზოგადოებას ერთ-ერთ მთავარ მიზნად ქართული რიგის სელოვნებისა და შემოქმედების აღდგენა აქვს დასახული.

ამ მიზნის მიღწევა და განხრახხულ წადილის განხორციელება სამის გზით შეიძლება: 1. ჯერ ერთი. ქ-ლ ხელოვნების ძველი ძეგლების შეგროვებით. შენახვით და მეცნიერულ-მხატვრული შესწავლით; შემდეგ 2. თანამედროვე ქ-ლ ეთნოგრაფიული მასალების (შინამრეწველობის სხვადასხვა დარგის საგნების, ავეჯეულობის, ქურქლეულობის და ნიშუშების) შეგროვებით და შესწავლით. დასასრულ 3. ყოველი ხელოვნების უპირველესისა და დაუპრეტელი წყაროს — საქართველოს დიად ბუნების მხატვრული დაკვირვებითა და შემოქმედებითი აღბეჭდვით.

სამივე ზემოაღნიშნული გზა ქ-ლ ხელოვნების აღორძინებისა და აყვავებისათვის ერთნაირად და თანასწორად არის საჭირო. რომ მრავალტოტებთან ბუმბერაზ კაკლის ხესავით ქ-ლ განახლებულ სელოვნებას ფესვები ღრმად და მაკრად ჰქონდეს გამდგარი. თანაც იმ მრავალფეროვანებისა და თავისებურობის იყოს შემკული. რომელიც ყოველ ხელოვნებას დაუქცნობელს მშვენიერებას და ფასდაუდებელ ღირებულებას ანიჭებს ბოლმე.

საქართველოს ბუნებისა და მცხოვრებთა მხატვრული დაკვირვება და აღბეჭდვა წმინდა ხელოვანთა საქმეა და ამ დარგში თვით ქართველ მხატვრებმა უნდა გამოარკვიონ. რა და რა ხელშემწყობი დაწესებულება და სად უნდა შეიქმნას. ან რა ღონისძიება უნდა იყოს ნახმარი რომ ამ მიზანს საუმჯობესოდ მიადწიონ.

ეთნოგრაფიული მასალებისა და ქ-ლი შინამრეწველობის ნიშუშების შეგროვება ქ-ლ საისტორიო-საეთნოგრაფიო საზოგადოებასაც¹ აქვს თავის მთავარ მიზნად დასახული და ნაწილ-ნაწილ საჭირო მასალებს აგროვებს კიდევ. ამიტომ ამ დარგში ქ-ლ ხელოვნებათა საზოგადოებამ ხსენებულ საისტორიო საზოგადოებასთან შეთანხმებით უნდა იმოქმედოს. რომ ორმა საზოგადოებამ ერთსა და იმავე საგანს ტყუილ-უბრალოდ არ შეალიოს თავისი ძალა.

ხოლო რაც ქ-ლ შინამრეწველობის აღდგენას შეეხება. ეს როგორც ვიცით ქ-ლ სამეურნეო საზოგადოებასაც² აქვს თავის ერთ-ერთ მოვალეობად მიჩნეული. ამიტომ ამ დარგში საქმის ნაყოფიერებისათვის აუცილებლად საჭიროა ქ-ლ ხელოვანთა საზოგადოება ქ-ლ სამეურნეო საზოგადოებასთან წინასწარვე შეთანხმდეს.

¹ ქართული საისტორიო-საეთნოგრაფიო საზოგადოება დაარსდა 1907 წ. მისი პირველი თავმჯდომარე იყო ევტო. თაყაიშვილი. (რედ)

² ქ-ლ სამეურნეო საზოგადოება 1915 წ. ჩამოყალიბდა. თავმჯდომარე იყო დიმიტრი ჩოლწყაშვილი. იარსება განაბუკებამდე (რედ).

თვით მომავალი მოქმედებაც ამ დარგში ზემოაღნიშნულ ქ-ლ სამსახურ-გადოებას შორის შესაფერისად უნდა იყოს განსაზღვრული და განაწილებული. რომ მათ ეს საქმე თუმცა ცალკე-ცალკე, მაგრამ მაინც თანხმობრივ და შეერთებულის ძალით ღირსეულად განახორციელონ.

ამ დარგში სამოქმედო ასპარეზის განსაზღვრა ამგვარად შეიძლება: საისტორიო-საეთნოგრაფიო საზოგადოება საქართველოს ყოველკუთხეში საეთნოგრაფიო მასალებს და შინამრეწველობის ნიმუშებს შეაგროვებდა და თავის მუშეუშეში თავს მოუყრიდა. რომ მათი შესწავლა ყველასათვის ადვილი იყოს. რასაკვირველია, ამისთვისაც შემკრებთათვის ცალკე სამოქმედო გეგმისა და სახელმძღვანელო დარიგების შედგენაა საჭირო.

ქ-ლ ხელოვანთა საზოგადოებამ თავის მხრივ უნდა ამ მასალების მხატვრული შესწავლა იკისროს მოყვანილობისა და სახეების მხრივ და თანაც ქართული მხატვრული შინამრეწველობის განახლებისათვის საჭირო სახეების ნიმუშები და სამაგალითო ესკიზები შეადგინოს.

ხოლო ქ-ლ სამეურნეო საზოგადოებამ უნდა საეთნოგრაფიო მასალების და შინამრეწველობის ნიმუშების ტექნიკური შესწავლა იკისროს: ნამუშევარის მასალის თვისებები და ხელოსნური ტექნიკა. მათი ღირსება-ნაკლოვანება გამოკვლიოს და თანაც ქ-ლი მხატვრული შინამრეწველობის განახლების და შესახები ყველა ტექნიკური საკითხებიც გაითვალისწინოს და მათი საბოლოო განხორციელებისათვის საჭირო ტექნიკური მხარეც გამოარკვიოს.

უფრო ვრცლად აქ ამ საგანზე ლაპარაკი უადგილო იქნებოდა და ამისათვის განსაკუთრებული მსჯელობაა საჭირო. ახლო მოწავალში შინამრეწველობის ერთი დარგის აღდგენის შესახებ აზრად მაქვს ქ-ლ ზემოაღნიშნულს სამსავე საზოგადოებას განსაკუთრებული მოხსენება წარმოვედგინო და იქ განხილული იქნება. თუ როგორ შეიძლება მათად. ამ დარგში სამოქმედო, ასპარეზების განსაზღვრა და შეერთებულის ძალით ერთ საზოგადო საქმის განხორციელება.

ქ-ლ ხელოვანთა მიერ თავის მიზნად დასახული საქმე — ქ-ლი ძველი მხატვრობის ნაშთების გადარჩენა-გადმოღება-გადმოხატვა და შესწავლა თუმცა ქ-ლ საისტორიო-საეთნოგრაფიო საზოგადოებასაც აქვს თავის მთავარ მიზნად მიჩნეული. მაგრამ თუ ნაშთების შეგროვებისა და გადარჩენისათვის ყველაზე საუკეთესო ამორსაზოგადოების შეერთებული შრომა იქნებოდა. მხატვრობის გადმოღება. ან გადმოხატვა და იმ ძეგლების მხატვრული ღირსების შესწავლა. ხელოვნების მხრივ დაფასება კი — სწორედ ქ-ლ ხელოვანთა საზოგადოების წმინდა მოვალეობაა და აქ მას ვერვინ გაუწევს მეტოქეობას.

შესწავლას. რასაკვირველია. ხელოვნების ძეგლების მიმოხილვა და აღწერა უძღვის ხოლმე წინ. ამგვარი წინასწარი შრომა ბევრ ნაშთის შესახებ უკვე მოაპოვება და ისტორიკოსების მიერ არის გაწეული. თუმცა უფრო ისტორიულ-არქეო-

ლოგიური თვალსაზრისით ვიდრე ხელოვნების მხრივ. ამიტომ საჭიროა ყველა ცნობილი ძეგლების ხელახლად დათვალიერება. დაუთვალიერებლისა ც ნახვა და აღნუსხვა. თანაც მათი შედარებითი შეფასება. როგორც ხელოვნების მხრივ. აგრეთვე იმ მიზნით. თუ რომელი კედლის მხატვრობა ან ქანდაკებაა იმდენად დაზიანებული და ახლო მომავალში უეჭველად განადგურდება. თუ რომ დროზე ან შემაგრებულნი. ან გადმოღებულ-გადმოხატულნი არ იქნან.

შენახული მხატვრობის ძეგლების შედარებითი სიმრავლე და მუშაკთა და ქონებრივი სახსრის სიმცირე. გვაიძულებს ეს დიადი და საშვილიძვილო საქმე. რომლის განხორციელებაზე სხვა ქვეყნებში თვით მთავრობა ზრუნავს და ამისთვის არავითარს ხარჯს არ ერიდება. ჩვენში კი — კერძო პირთა და სამეცნიერო-სახელოვნო საზოგადოებათა გარდა გულშემატკივარი და მზრუნველი არავინა ჰყავს. — თან და თანობით განხორციელებული იქნეს.

ამ გარემოების გამო. რომ ქ-ლ ხელოვანთა და საისტორიო საზოგადოებათა შეერთებულნი შრომა უფრო ნაყოფიერი გამოვიდეს. როგორც უკვე აღნიშნული იყო. წინასწარ სამოქმედო გეგმის შედგენა საჭირო. ამ გეგმის შემუშავების დროს ჩვენ უნდა შევხედვის სამის მთავარ მოსაზრებით ვიხელმძღვანელოთ:

1. ჯერ გამოვხატოთ. ან გადმოვიღოთ ისეთი ძეგლები. რომელნიც განსაცდელში არიან და რომელთა გადარჩენისათვის დაუყოვნებლივ ზრუნვა გვჭირია. ისეთი ძეგლები. რომელნიც შედარებით უზრუნველყოფილნი არიან საჭიროებისამებრ შევამაგროთ ან კარების შებმით. ან დაკეტვით. ან მცველის მიჩენით. ხოლო მთელი ჩვენი გულისყური განსაცდელში მყოფ ძეგლებს მივაპყრათ.

2. როდესაც ყველა ამგვარი ძეგლი გადარჩენილი გვექნება. ან ეხლაც თუკი რაიმე ხელსაყრელი გარემოება შეგვხვდება და რომელიმე შესაფერისად გამოცდილი ქართული მხატვარი. ან ხელოვანთა მთელი ჯგუფი საამისოდ მოცლილი იქნება. მაშინ უნდა ქ-ლი ხელოვნების ძეგლების წესიერ შესწავლასა და გადმოღება-გადმოხატვას შევუდგეთ.

რაკი ბევრი ქართული მხატვრობის შესახებ არც ქრონოლოგიური ცნობები მოიპოვება. არც მათ ღამხატვათა ვინაობა ვიცით. ამიტომ მხატვრობის შესწავლა მეთოდოლოგიურად სწორად უნდა მოეწყოს და თავდაპირველად ისეთი ნახატების შესწავლით დავიწყეთ. რომელთა შესახებაც გარკვეული ქრონოლოგიური ცნობები მოგვეპოვება. ან რომელთა დამხატვანი ცნობილნი არიან. ხოლო შემდეგ უთარილო და უცნობ მხატვართა ნაწარმოებების, შესწავლას მივყოთ ხელი.

3. ქ-ლი ხელოვნების ძეგლების შესწავლისა და გადმოღება-გადმოხატვის დროს ისტორიულ ქანდაკებებსა და ისტ. მხატვრობას უნდა განსაკუთრებული ყურადღება მივაქციოთ და თვალისჩინივით გავუფრთხილდეთ იმიტომ. რომ თითქმის ყოველთვის თვითეული ისტორიული ქანდაკება. ან ისტ. მხატვრობა უნიკალურია და ჩვეულებრივ. მხოლოდ თითო ცალად მოგვეპოვება. ამის გამო თვითეული ამგვარი ძეგლის დაღუპვა ვედარაფრით ვერ იქნება აღდგენილი და დანაკლისს ვერაფრითაც ვერ ავანახლავრებთ.

სწორედ ამ სამ მონაზრებით ცხელმძღვანელობდი. როდესაც ქართველ ხელო-
ვანთა საზოგადოების გამგეობას ვურჩიე ამთავითვე ნაბახტევის ეკლესიის კედლის
მხატვრობისათვის მიექცია ყურადღება და დალუქვისაგან გადაერჩინა: ჯერ ერთი
იმიტომ, რომ ნაბახტევის ეკლესიის კედლის მხატვრობა უკიდურეს განსაცდელშია
და უკვე საგრძნობლად არის დაზიანებული. ხოლო რაკი ეკლესიას ჭერი აღარა
აქვს და წვიმა აუუქებს. მხატვრობა ახლო მომავალში შეიძლება მთლად ჩამო-
ცვივდეს კედელს. როგორც იქვე უკვე ჩამოცვივებულია ალექსანდრე მეფეთ-მეფისა
და მისი თანამეცხედრის სურათების მომეტებული ნაწილი. ან როგორც ქუცნა ამი-
რეჯიბის მთელი ქვედა ნაწილია ჩამოცლილი.

ხოლო უკვე აღნიშნული იყო, რომ ასეთს ძეგლებს ჩვენ ქართველნი თვალის-
ჩინისავეთ უნდა გავუფრთხილდეთ.

მაგრამ ქ-ლ თანამედროვე ხელოვნების აღორძინე-
ბისათვის და ქ-ლი ძველ ხელოვნების შესასწავლად
მარტო ძველ ქ-ლ კედლის მხატვრობის შენახვა და გა-
მოკვლევა კი არა კმარა. არამედ მრავალმხრივი ქ-ლ ხელთ-
ნაწერებში შენახული ნახატების განხილვა და მხატ-
ვრული-მეცნიერული შესწავლაც არის აუცილებლად სა-
ჭირო. მხოლოდ ამ შემთხვევაში შესაძლებელი იქნებოდა ქ-ლ ძველი
მხატვრული ხელოვნების სრული ისტორიის მეცნიერუ-
ლი გამოკვლევა და მისი თანდათანობით განვითარების
მთლიანი და ყოველმხრივი სურათის აღდგენა: ზამთარ-
ში, ძველ. მიტოვებულ ეკლესიებში, ჩვენი მხატვრები სიცივის გამო მუშაობას ვერ
შესძლებენ და მაშასადამე, მოცლილნი იქნებიან.

სამაგიეროდ, ძველ ხელთნაწერების ნახატების შესწავლა და გადმოხატვა
ზამთარში ადვილად და კარგად მოხერხდებოდა. იმიტომ რომ მომეტებული ხელთ-
ნაწერთაგანი ტფილისის ქ-ლ სამს მუზეუმშია¹ დაცული. ერთი სიტყვით, საქმი-
სათვის ფრიად ხელსაყრელი იქნებოდა, რომ ორი სამოქმედო გეგმა
ყოფილიყო შემუშავებული. ერთი კედლის მხატვრობის
სათვის. ხოლო მეორე ხელთნაწერების, ნახატების შესას-
წავლად. — თანაც ერთი ზაფხულ-შემოდგომის მუშაობისათ-
ვის იქნებოდა განკუთვნილი. ხოლო მეორე უფრო რე ზამთარ-გაზა-
ფხულისათვის.

კედლის მხატვრობის გადმოხატვა-გადარჩენის შესახებ ზევით საუბარი უკვე
იყო. ეხლა, მაშასადამე, მხოლოდ ხელთნაწერების ნახატების შესწავლაზე დაგვრჩა
ორიოდე სიტყვა სათქმელი.

ამგვარი მუშაობა და შესწავლა ეხლა, როდესაც ქ-ლი სამივე მუზეუმში ერთ
შენობაშია დაბინავებული, გაადვილებულია.

ხელთნაწერების მხატვრობის (დედანშია მხატვრულის) შესწავლას ამ შემ-
თხვევაშიაც უნდა მათი საზოგადო განხილვა და აღწერილობა უძღოდეს წინ. თუმ-
ცა შეიძლება ჩვენმა ხელოვანებმა ამ ხელთნაწერების უკვე არსებული აღწერი-
ლობებითაც ისარგებლონ და იხელმძღვანელონ. აქაც ქრონოლოგიურად
კარგად ცნობილი და თარიღიანი ხელთნაწერების შეს-

1. იგულისხმება—საქ. საისტ. საეფნ. საეკლესიო და წერა-კითხვის საზ-ბის მუზეუმები.

წავლა უთარილო ხელთნაწერებისას უნდა წინ უძღო
დეს.

ხელთნაწერების მხატვრული შესწავლა სამ სხვადასხვა ნიშნით შეიძლება:
1. ჯერ ერთი, ხელთნაწერებში მოთავსებული ნახატების განხილვა და
გამოკვლევა. როგორც ხელოვნების ძეგლებისა, მათი შე-
დარებითი ღირსება-ნაკლის დაფასება საზოგადო მოხაზულობის (კომპოზიციის),
მხრივაც და მოხაზულობისა, ფერადიანობისა და სხვა ტექნიკური მხარეების შე-
სასწავლადაც. დასასრულ მათი სადაურობის გამოსარკვევად. ხელთნაწერების ნა-
ხატების ამგვარი შესწავლა ქ-ლ ძველი კედლის მხატვრობის წესიერ და ყოველ-
მხრივ შესწავლისთვისაც აუცილებლად საჭიროა და სასურველიც კია, რომ ქ-ლი
მხატვრული ხელოვნების ეს ორივე დარგი შეძლებისამებრ თანაწორად იყოს შეს-
წავლილი. რომ თვითეული ამ დარგთაგანის შესწავლის წარმატება ერთიმეორისა-
გან კვლევას დაწინაურებდეს ხოლმე. 2. ქ-ლი ხელთნაწერები მკვლევარს შეუძ-
ლია კამარათა მწერლობის და სხვადასხვა არშია-სახე-
ების მხრივაც შეისწავლოს. როგორც მათი საზოგადო მოხატულო-
ბისა, ისევე სახეების მოხაზულობისა და ფერადიანობის განვითარება-დაქვეითე-
ბის მხრივაც. რასაკვირველია, მათი ქრონოლოგურად დალაგება-განხილვით და
სადაურობის გამოკვევითაც. ხელთნაწერების ნახატების ამ დარგის შეს-
წავლა ქ-ლ ჩუქურთმების, კედლის მხატვრობისა და ხე-
ლოვან ოქრომჭედლობის არშიებისა და სახეების შეს-
წავლასთან არის დაკავშირებული და მათი შედარე-
ბითი განხილვა ფრიად ნაყოფიერი იქნება ქ-ლ ხელოვნე-
ბის ისტორიისათვის. ამასთანავე ამ დარგის შესწავლა ქ-ლ მხატ-
ვრულ წინასწარ სამუშაოდ უნდა იყოს მიჩნეული.

3. დასასრულ, ქ-ლ ხელთნაწერების განხილვას მკვლევარი შეიძლება სამ-
წიგნობრო ხელოვნების შესასწავლადაც შეუდგეს. რომ
ქართული მხატვრული ანბანისა და სხვადასხვა ხელის (საზენაო, ხუცური და მხე-
დრული, ასომთავრულისა და დაქსელილის და სხვათა) განვითარება გამოირკვეს.
წიგნების მხატვრული კაზმის ხელოვნება, ტყავის ყდებისა და საწიგნების მოყვა-
ნილობა და სახეები შესწავლილი იყოს. ყველა ამ საკითხების გამოსარკვევად შედ-
გენილ სამუშაოდ სახელმძღვანელო გეგმა შეიძლება და სასურველიც კია, რომ
უფრო ზედმიწევნითი და მკაფიო იყოს. მაგრამ მაშინ თვითეული დარგის კერძო-
ბითი განხილვა დაგვირდებოდა. — ჩემი მიზანი კი იყო ამ მოხსენებით ქართველ
ხელოვანთა საზოგადოების მხოლოდ საზოგადო სამოქმედო გეგმა
შეძლებისამებრ გამომერკვია.

აუშუა გენმა იმდენად ფართო და რთული გამოვიდა, რომ ზოგმა იქნებ იფიქ-
როს კიდევ, სად შეგვიძლიან ჩვენ ამისთანა გეგმის განხორციელება, სადა გვაქვს
ამოდენა ძალ-ღონე? მაგრამ ასეთ პირთ უნდა ახსოვდეთ, რომ ზემომოყვანილი
გეგმა ერთბაშად არ უნდა განხორციელდეს და ერთის ადამიანის მიერ კი არა.
არამედ თანდათანობით და შეერთებულის ძალით. თუ ამისდა მიუხედავად სამოქ-
მედო გეგმა ეხლავეა შედგენილი, მხოლოდ იმიტომ, რომ ქართველ ხელოვანთა
საზოგადოების გაჩვენებას თავისი: ბოზანი და საჯალი გზა მუდამ თვალწინა ჰქონ-
დეს და საზოგადოების მომავალმა მუშაობამ წინასწარ გათვალისწინებული და
მიზანშეწონილი გეგმით უაღრესი ნაყოფი მოგვიტანოს, ჩვენ ქარაუღელები მცენი-

რებისა და ხელოვნების ამ დარგში დანარჩენ განათლებულ ერებს ისე ჩამოვრჩით. რომ მხოლოდ ასეთ მეოლოდურ შრომითა და მთელი ჩვენი ძალდონის მოკრებრი და მოპილიზაციით თუ შევძლებთ. რომ სხვა განათლებულ ერებს დავეწიოთ

ჩემდა სასიხარულოდ ნაბახტევში ქ-ლ მხატვართა ნამუშევარის ლაუფალიერებამ და შათან ერთად ატენის სიონის გაშინჯვის დროს უფრო მახლობელმა გაცნობამ და მოლაპარაკებამ დამარწმუნა. რომ ზემოაღნიშნულ ქართველ მხატვართ გულწრფელი სიყვარულითა და გატაცებით უყვართ თავიანთი საქმე. ნაბახტევში ბინისა და ცხოვრების პირობების მოუწყობლობისადა მიუხედავად. მაინც მხნედ და დაუღალავად მუშაობენ. ხოლო ძველი კედლის მხატვრობის გადმოხატვის დროს თავიანთ საქმეს იმდენად სინდისიერად და თავიანთ მოვალეობისა და პასუხისმგებლობის ისეთი შეგნებით ასრულებენ. რომ უკეთესად არ იქნება. ამასთანავე მათ შორის სრული თანხმობა სუფევს და მათ საერთო მისწრაფებას მწყობრი მუშაობა აგვირგვინებს. სასიამოვნოა. რომ ქ-ლ საზოგადოებას ასეთი მხნე და საქმის გულწრფელი მოტრფიალე. შეგნებული ხელოვანნი ჰყავს. ეს გარენოება ხათლად გვიმტკიცებს. რომ იუ ჩვენ მათ ხელი შევეწყვეთ. ქართულ ძველ კედლის მხატვრობის გადმოღება-გადმოხატვას მაინც შევძლებთ და ამით მაინც ქ-ლ მეცნიერებასა და ხელოვნებას ფასდაუდებს განძს შევეუნახავთ. ქართველმა საზოგადოებამ უნდა ასეთ იშვიათ და კარგ შემთხვევით ისარგებლოს და ყოველი ღონე იხმაროს. რომ ზემოაღნიშნულ პირთა მუშაობა და ასე ჩინებულად დაწყებული საშვილია-შვილო საქმე შეუფერხებელ მიმდინარეობდეს.

ამით ვათავებ ქართულ ძველი მხატვრობის შესასწავლად შედგენილ სამოქმედო გეგმას და საჭიროდ მიმაჩნია აღვნიშნო. რომ ამ გეგმაში ქ-ლი ხუროთმოძღვრება გ-ნგებ არ-ს გამოტოვებული. ხუროთმოძღვრების მრავალრიცხოვან ძეგლების მეცნიერული შესწავლა დიდაც რომ აუცილებლად საჭიროა. მაგრამ ეს საგანი ცალკე და განსაკუთრებით უნდა იყოს განხილული.

ს ა ს უ რ ვ ე ლ ი ა აგრეთვე. რომ დროგამოშვებით. როდესაც რომელიმე ძველის მხატვრული შესწავლა. ან მარტო მხატვრობა ან ნახატები იქნება გადმოხატულ-გადმოღებული ქართველ ხელოვანთა საზოგადოების საჯარო სხდომა გაიმართებოდეს. რომელზედაც ნამუშევარის ანგარიში და შესწავლის შესახებ მოხსენება იქნება ხოლმე წაკითხული. თანაც მთელი ნამუშევარის და გადმოხატულის გამოფენა უნდა მოეწყოს ხოლმე. მაშინ ქართველი ფართო საზოგადოებაც. ქართველ ხელოვანთა საზოგადოებისა და ქართველ ხელოვანთა დიდს ღვაწლს დააფასებს და ჩვენი. ძველი ხელოვნების მნიშვნელობასა და მაღალ ღირსებას თავისი თვალით დაინახავს. ამ გზით ეს საქმე ეროვნულ ღირებულებად იქცევა და მთელი ქართველი ერის თანაგრძნობას მოუხვეჭს ჩვენ ხელოვანთა ჯერ კიდევ ნორჩს საზოგადოებას.

ან საზოგადო სამოქმედო გეგმის განხილვის შემდგომ ჩემს თავი ნებას მიცემ ამ გეგმის პრაქტიკულ განხორციელებასაც ცოტაოდნად შევეხო.

რაკი ამჟამად ეპისკ. ანტონის თაოსნობით შესაძლებელია დიდის ხნის ნატვრა განხორციელდეს და ნააახტევის ეკლესიას ჭერი გაუკეთონ. კარები შეაბან და თვით შესობაც იმდენად შეაკეთონ. რომ შერჩენილი მხატვრობა მაინც მომავალში აღარ დაზიანდეს და დაცულ იქნას. ამასთანავე რაკი ქ-ლ ხელოვანთა საზოგადოების გამ-

გეობისა და ზემოდასახელებულ მხატვართა სამაგალითო ნრომის წყალობით საისტორიო მხატვრობა მთლად, ხოლო საეკლესიო მხატვრობისაგან უმთავრესი საუცხოოდ გადმოხატულია. ესაა ჩვენი მოვალეობა მთელი ჰეიჩი ყურადღება და მზრუნველობა ნაბახტევე უფრო შესანიშნავს ქეგლის. ატენის სიონის. ქანდაკებებსა და კედლის მხატვრობას მივაქციოთ.

უკანასკნელი დათვალიერების დროს. 17 ივლისს. დავრწმუნდი. რომ ატენის სიონის საცვარე რამდენსამე ადგილას უკვე ჩამონგრეულა. სხვადა შორის. აღმოსავლეთის კედელსაც ერთგან საცვარე უკვე ჩამოცლილი აქვს. ხოლო ეს გარემოება დიდს საფრთხეს უშაადებს ატენის დიდებულ ტაძრის გარეთა კედლების ისტორიულ ქანდაკებებს. ამათ შორის: ეკლესიის პირვანდელ აღმშენებელთა შესანიშნავს ქანდაკებებსაც.

ამას გარდა. ეკლესიაში შიგნითაც შენახული განთქმული კედლის მხატვრობა. ქალი ხელოვნების ერთი საუკეთესო ძეგლთაგანი. დიდს განსაცდელშია: მრავალ ადგილას გაღესილობა უკვე კედელს მოშორებია და მცირედი შერყევა ან ხელის შეხება ამ ადგილებს ჩამოანგრევს და ამ შესანიშნავ მხატვრობას სამუდამოდ დაგვიღუპავს. განსაკუთრებით: საისტორიო სურათები და შენობის მარჯვენა ჯერის ტოტში შენახული საეკლესიო მხატვრობა დაზიანებული.

რადგან ატენის სიონის მხატვრობას ქართული მხატვრობის განვითარებისა და ისტორიის შესასწავლად განსაკუთრებული მნიშვნელობა აქვს. ხოლო ამავც ტაძრის გარეთა კედლების ქანდაკებანი. მეტადრე საისტორიო ქანდაკებანი ძვირფასი ძეგლებია ქართული ტანისამოსისა. თავსაბურავის და ფეხსაცმლის ისტორიის შესასწავლად. ხომ შეუდარებელ და იშვიათ განძად უნდა ჩაითვალოს. ამიტომ. სასურველია. რომ ქართველ ხელოვანთა და საქართველოს საისტორიო საზოგადოებამ საამისოდ საკმარისი ფული გადასდოს და ქართველ მქანდაკებელთ და მხატვრებს ზემოაღნიშნულ ძეგლების გადმოღება-გადმოხატვა მიანდოს.

ქანდაკებათა ჯერ ყალიბების გაკეთება საჭირო. ხოლო შემდეგ ჩამოსხმა იმავე ფერად. რა ფერისაც თვით ქანდაკებანი არიან. მხატვრობა ყოტოგრაფიულადაც უნდა იქნეს გადმოღებული და. რასაკვირველია. ფერადებითაც გადმოხატული.

მეუღლევები: ალექსანდრე ივანეს ძე და მარამ გატანგის ასული ჯამბაკურორბელიანნი. როგორც თვით განაცხადეს. დიდი სიამოვნებით დაუთმობენ ქართველ მხატვრებს თავიანთი სახლის ორ ოთახს. სანამ ისინი ატენში იმუშავენ. შემოდგომა. მაშასადამე. მათ შეუძლიათ ატენში გაატარონ და ატენის სიონის ქანდაკებათა ყალიბები გააკეთონ და გადმოსახატავადაც გადაიღონ. წლის დამლევამდის ალბათ ბევრი მეტი ვედარაფერი მოესწრება. მაგრამ თუ ზემო აღნიშნულმა ხელოვანებმა უფრო ადრეც მოიცალეს. სასურველია ჯერის მონასტრის განთქმულ ისტორიულ ქანდაკებებსაც მივაქციოთ ყურადღება. თუმცა ეს ძეგლი სხვებზე უფრო უზრუნველყოფილია. მაგრამ მასაც დრო და წვიმა — ქარი აფუჭებს. განსაკუთრებით ქანდაკებანი დაზიანებული. რომელთაც თვითეულის მოხაზულობის წარბოცა საისტორიო მეცნიერებისათვის და მეტადრე ტანისამოსისა და თავსაბურავის ისტორიისათვის აუნახა დაურებელი დანაკლისია. ამიტომ. სანამ ჯერ კიდევ დაგვიანებული არ არის.

კარგი იყო ამ ქანდაკებების ყალიბები გადაღებულ ი-
დო და შემდეგ ჩამოსხმული ქართულ საისტორიო სა-
ზოგადოების მუზეუმში ყოფილიყო დაცული.

მოვაგონებ აგრეთვე ქართველ ხელოვანთა საზოგადოებას, რომ ქ. თელავში
ქართულ საწოქალაქო ხუროთმოძღვრებისა და მხატვრობის ერთი იშვიათი ძეგლი
მოიპოვება. მეფე ერეკლეს სასახლეს ნაშთი, რომელშიაც
ეხლა ქალთა წმინდა ნინოს სასწავლებელია დაბინავებული. ამ სასახლის
თავდაპირველ ნაშენობისაგან ალაყაფის კარების ორი
კოშკი ჯერ კიდევ თითქმის ხელუხლებლივ არის შენა-
ხული. ერთს კოშკთაგანში შიგნით კედლის ფერადი მხატვრობაა შერჩენილი.
ხოლო თვით ეზოში მეფის აბანოს კედლის ფერად არწიების თუმცა ძლივსაა.
მაგრამ მაინც სახეობის მოხაზულობა მოჩანს. რაკი სამოქალაქო ხუროთ-
მოძღვრებისა და არწიების ნიმუშები კოტალა შეგვ-
რჩა. აუცილებლად არის საჭირო ეს მცირეოდენი ნაშ-
თი მაინც სამუდამო დაღუპვისაგან გადავარჩინოთ. ან
გადმოვხატოთ მაინც.

ქახეთის რკინაგზით ქ. თელავში ასეულა ადვილია. სამუშაოც ბევრი არაფერია
და ერთ კვირაში გაკეთდება.

ამას გარდა უეჭველად ეხლაც უნდა ვიზრუნოთ, რომ ყინცვისის ტაძარს, ხე-
რვისის ეკლესიას, შილდაში და გარესჯის ეკლესიებში, სადაც კი საჭიროა კარები
შევაზათ. ან სხვანაირად დროებით დავნათ და იქ შენახულ მხატვრობას მოვუა-
როთ. ხოლო შემდეგში ამ ძეგლების სამუდამოდ შენახვისთვისა და მხატვრობის
შესწავლისა, გადმოხატვისა და გადმოღებისათვის ს. მუალეზა გამოეძინოთ.

რაკი აქანდის ჩვენს საზოგადოებას ქ-ლ ხელოვანების ძეგლების შეკეთებით
თავი არ შეუწუხებია. ამიტომ, ამ მარცხ აუარებელი საქმეა გასაკეთებელი პატარა
მოსხენებაში ადამიანი ვერც კი ჩამოთვლის ყველა იმ ადგილებს, სადაც ქართველ
ხელოვანთა და ქართულ საისტორიო საზოგადოებებმა მომავალში თავიანთი ნაყო-
ფიერი შრომისხელობა უნდა გამოიჩინოს. ამგვარ წინამდებარე სამუშაოს სრული
ნუსხის შედგენისათვის მეტი დროა საჭირო და შემდეგშიაც შეიძლება მიხერხდეს
მით უმეტეს, რომ ამისათვის, როგორც აღნიშნული მქონდა, ნაშთების ხელახალი
მიმოხილვა დაგვეკირდება. მაინც და მაინც ზემომოყვანილი სამუშაო გვგმა ზამ-
თრის დამდეგამდის, თუ მოჭარბებული არ არის, სრულებით სამყოფი იქნება.

ს. ხოვლე

1916. 14. VIII.

